

4.11.2025

Lausunto: HE 143/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori kiittää mahdollisuudesta lausua ot-sikon asiassa.

Esityksen keskeisin sisältö ihmiskaupan vastaisen työn näkökulmasta on se, että kolmansista maista tuleville opiskelijoilla asetetaan lukuvuosimaksut lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa eivätkä opiskelijat voisi olla valtionosuusrahoituksen perusteena jatkossa. Myös oppivelvollisuuslain soveltamisalaa tarkennettaisiin rajaamalla soveltamisalan ulkopuolelle kolmansista maista tulevat Suomessa opiskelutarkoituksessa oleskelevat henkilöt.

Lukiokoulutuksen kansainväliset opiskelijat osallistuvat lähes täysin julkisrahoitteiseen koulutukseen. Ammatillisen koulutuksen osalta kysyntä jakautuu tilauskoulutukseen ja julkisrahoitteiseen koulutukseen. Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan opiskelijan oleskeluluvan hakemuksia saapuu eniten toiselle asteelle Myanmarista (18 %), Intiasta (13 %), Vietnamista (12 %), Filippiineiltä (11 %) ja Sri Lankasta (10 %). Muut valtiot muodostavat kaikista toisen asteen hakemuksista 36 prosentin osuuden. Esityksen mukaan Suomeen on 2020-luvulla syntynyt ilmiö, jossa julkisrahoitteista lukiokoulutusta markkinoidaan Euroopan ulkopuolella. Taustalla on myös Suomen väestökehitys, joka on johtanut opiskelijamäärien vähentymiseen erityisesti monissa lukioissa. Markkinoinnista vastaavat yksityiset yritykset ja siihen sisältyy mm. kielikoulutusta, josta yritys perii osallistujilta maksut. Toistaiseksi Suomeen on tullut muutamia satoja opiskelijoita Euroopan ulkopuolelta, mutta julkisuudessa on asetettu tavoitteeksi tuhansien ulkomaalaisten opiskelijoiden saaminen Suomeen vuosittain.

Esityksessä kuvaillaan, kuinka välittäjäorganisaatioita käytetään niin maksullisessa tilauskoulutuksessa opiskelijaryhmien kokoamiseen kuin opiskelijarekrytoinnissa julkisrahoitteiseen koulutukseen. Esityksen mukaan Suomessa järjestetyssä tilauskoulutuksessa on ajoittain havaittu ongelmia. Tilauskoulutuksen maksujen periminen opiskelijoilta on esityksen mukaan yleistä. Esimerkiksi koulutusta tilanneet yritykset ovat perineet opiskelijoilta maksuja, jotka ovat lähtömaiden tulotasoon nähden korkeita, mikä osaltaan on lisännyt opiskelijoiden riskiä altistua hyväksikäytölle tai joutua ihmiskaupan uhreiksi.

Kolmansista maista Suomeen saapuvat opiskelijat osallistuvat yleensä maksulliseen kieli- ja/tai kulttuurikoulutukseen tai opiskeluvaihtoihin parantavaan koulutukseen, joka yleensä tapahtuu opiskelijan lähtömaassa ennen Suomeen saapumista. Nämä koulutukset ovat maksullisia ja koulutusta järjestävät yleensä aiemmin mainitut välittäjäorganisaatiot. Ulkoministeriön tietojen mukaan esimerkiksi tilauskoulutuksen kautta Kenian maaseudulta kotoisin olevat siivousalan ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijat sijoittavat jopa 19 000 euroa koulutukseen ja Suomeen muuttoon.

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Esityksessä todetaan, että ministeriön tietoon on tullut, että alaikäisten opiskelijoiden perheet olisivat maksaneet välikäsille merkittäviä summia, jopa 25 000 euroa, päästääkseen opiskelemaan lukiokoulutukseen Suomessa. Poliisi ja Rajavartiolaitos ovat esityksessä esiin tuodusti kiinnittäneet huomiota välittäjäorganisaatioiden toimintaan, johon voi liittyvä kynnysrahan perimisen kaltaista toimintaa. Tämä on tullut esiin myös valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattorin poliisin, Rajavartiolaitoksen ja useiden muiden tahojen kanssa käymissä, asiaa koskeneissa keskusteluissa. Kynnysrahojen maksaminen tarkoittaa sitä, että maahan päästäkseen lapset ja heidän perheensä saattavat joutua maksamaan välikäsille huomattavia rahasummia, joiden kattamiseen he ovat joutuneet ottamaan lainaa tai myymään omaisuuttaan. Koordinaattori pitää mahdollisena, että kynnysrahojen periminen voi edistää myös korruptiota lähtömaissa.

Esityksen mukaan alaikäiset, ilman huoltajia Suomessa asuvat henkilöt ovat kohonneessa riskissä joutua hyväksikäytetyksi riippuvaisen asemansa vuoksi. Suomi on kansanvälisin sopimuksin sitoutunut puolustamaan lapsen etua sekä ehkäisemään ja torjumaan ihmiskauppaa ja sen ilmenemismuotoja. Esityksen vaikutusarviossa todetaan, että alaikäisten opiskelijoiden rekrytointiin kolmansista maista sisältyy riskejä, eikä viranomaisten ja oppilaitosten yhteistyössä ole aina pystytty varmistamaan lasten oikeuksien toteutumista kestäväällä tavalla. Myös tästä syystä kolmansista maista tulevien lasten rekrytointi lukiokoulutukseen oppilaitosverkon ylläpitämiseksi ei ole esityksen mukaan kestävä ratkaisu vastaamaan väestönkehityksen haasteisiin Suomessa. Lasten ja nuorten vähentyessä koulutusverkkoa on tarpeen arvioida ja suunnata uudelleen.

Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori tukee esitystä ja katsoo, että epäkohdille voi altistaa erityisesti opiskelijoiden nuori ikä sekä mahdollinen velkaantuminen. Vaikka osa lapsista pärjäisi Suomessa hyvin ja kykenisi myös selviytymään hyvin opinnoistaan, haluaa koordinaattori kiinnittää valiokunnan huomion erityisesti lasten hyvinvointiin huoltajien ja muun arkisen turvaverkoston puuttuessa. Lapset ovat kaukana kotoaan ja tarvitsisivat apua päivittäisissä arjen asioissa. Heistä moni saattaa olla ensimmäistä kertaa ulkomailla, etenkin ilman vanhempiaan. Koordinaattorin tietoon on saatettu, etteivät lapset aina osaa laittaa ruokaa, pestä pyykkiä tai tehdä muita arjen toimia, eivätkä he koordinaattorin tietojen mukaan aina saa arjen elämään riittävästi tukea tai apua.

Lapset eivät koordinaattorin saamien tietojen mukaan välttämättä tunne suomalaista yhteiskuntaa ja sen palvelujärjestelmää, jotta osaisivat itsenäisesti hakea apua sitä tarvitessaan. Koordinaattorin tietoon on myös saatettu, etteivät hyvinvointialueiden viranhaltijat aina tarvittaessa-kaan uskalla ottaa ilmenneitä ongelmia esille ja tehdä lapsista esim. huoli- tai lastensuojeluilmoituksia. Lasten vanhemmatkin saattavat koordinaattorin saamien tietojen mukaan kehottaa lapsia vaikenemaan mahdollisista ongelmistaan, koska lapsen Suomeen lähettämiseen on sijoitettu huomattavia rahasummia, eikä lapsen saaman oleskeluluvan menettämisen riskiä haluta ottaa. Toiveena saattaa olla myös perheenyhdistäminen.

Koordinaattorin tietoon on myös saatettu, että Suomessa opiskelumahdollisuuksia markkinoitaessa on saatettu antaa lapselle ja tämän perheelle todellisuutta vastaamaton kuva. Koordinaattorin tietoon on saatettu, että Suomeen rekrytoidaan lukio-opiskelijoita myös sotatoimialueilta. Tilanne herättää perustellun huolen myös siitä, missä määrin lapset itse ovat voineet vaikuttaa siihen, että heidät on lähetetty Suomeen opiskelemaan ilman vanhempiaan.

Koordinaattorin tietoon on saatettu, etteivät opiskelijat puutteellisen kielitaidon vuoksi aina selviydy opinnoistaan. Kun Suomeen tulosta on maksettu tulotasoon nähden huomattavia summia

ja taustalla saattaa olla velkaantumista ja omaisuuden myymistä, paineet lapselle suoriutua opinnoista on suuret. Tämä näkyy koordinaattorin saamien tietojen mukaan mielenterveysongelmina ja muuna oireiluna. Koordinaattorille on tuotu tietoon myös, että jotkut lukioihin tulleista opiskelijoista on hakeutunut ammatilliseen koulutukseen, koska kielitaito lukio-opintojen suorittamiseen ei ole ollut riittävä.

Koordinaattorin tietoon on saatettu, että lapset saattavat asua yritysten järjestämissä asunto-loissa, joissa pojat ja tytöt asuvat yhdessä. Näiden asuntoloiden osaamisesta toimia alaikäisten lasten kanssa tai asuntolatoiminnan viranomaisvalvonnan riittävytydestä on herännyt kysymyksiä. Koordinaattorille on välittynyt tietoa myös tapauksista, joissa nuorten tilanteet ovat vaatineet sosiaalihuollon palveluita ja alaikäisen osalta lastensuojelullisia toimenpiteitä.

Kaiken kaikkiaan koordinaattori pitää alaikäisten opiskelijoiden turvallisuuden, tasapainoisten kasvuolosuhteiden ja huolenpidon varmistamisen osalta tilannetta huolestuttavana. Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori pitää tästä syystä kannatettavana sitä, etteivät toisen asteen koulutukseen kolmansista maista tulevat opiskelijat olisi enää valtionosuusrahoituksen piirissä. Toisaalta kolmansista maista tuleville opiskelijoille asetettavat lukuvuosimaksut lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa saattavat myös pahentaa opiskelijoiden velkaantumista. Toisen asteen koulutuksen maksullisuus ei sinänsä poista kolmansissa maissa toimivien agenttien toimintamahdollisuuksia. Eesityksen vaikutuksia olisi tästä syystä hyvä seurata tarkasti ja ryhtyä tarvittaessa lisätoimiin velkaantumisen ja ns. kynnysrahojen perimisen ehkäisemiseksi.

Koordinaattori toteaa, että ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä on lapsen vanhemmilla tai huoltajilla (LOS 5,9, ja 18 artiklat). Lapsen edun on määrittävä vanhempien tai huoltajien toimintaa ja päätöksiä (LOS 3.1 ja 18 artiklat). On huomattava, että alaikäisten Suomeen tulleiden lukio-opiskelijoiden huoltajilla ei välttämättä ole mahdollisuutta käytännössä huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta, kuten riittävästä elintasosta taikka kasvatustehtävistä jo yksinomaan pitkien välimatkojen vuoksi. Koordinaattori huomauttaa, että lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) nojalla sopimusvaltiot sitoutuvat turvaamaan yleissopimuksen suojaamat oikeudet kaikille valtion lainkäyttövallan alaisille lapsille. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

Koordinaattorin tiedossa ei ole, että kielteisiä päätöksiä opiskelijan oleskelulupahakemuksiin olisi tehty yksinomaan lapsen etuun vedoten. Maahanmuuttoviraston julkisessa lapsen edun arvioinnissa koskevassa soveltamisohjeessa todetaan, ettei lapsen etua ole yksinään tarkoitettu kielteisen perusteeksi muuta kuin poikkeuksellisissa olosuhteissa. Näin ollen pelkästään lapsen etuun perustuen virasto ei voi tehdä kielteisiä päätöksiä kuin poikkeuksellisissa olosuhteissa, vaan asiassa pitää olla lisäksi muukin kielteisen peruste, esimerkiksi lapsi tulee maahan muista syistä kuin opiskelun vuoksi. Merkittävä muutos tähän linjaan edellyttäisi todennäköisesti lainmuutoksia.

Kokoava näkemys

Kokoavana näkemyksenä valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori toteaa tukevuansa ehdotettuja lainmuutoksia, ja katsoo, että lainmuutosten vaikutuksia on seurattava. Alaikäisten, ilman huoltajaa maahan saapuvien toisen asteen opiskelijoiden määrä on viime vuosina kasvanut. Samalla ovat kasvaneet huolet lasten pärjäämisestä Suomessa sekä siitä, millaisia

taustatoimijoita nykyiset menettelyt hyödyttävät, kun lapset perheineen maksavat koordinaattorin saamien tietojen mukaan opinnoistaan ja maahan pääsystä huomattavia rahasummia.

Koordinaattorin näkemyksen mukaan lainmuutokset ovat tarpeen, koska nykyinen tilanne sisältää riskejä velkasuhteisiin saattamisesta, kynnysrahojen perimisestä ja muista epätoivottavista ilmiöistä. Erityisen merkittävänä riskinä vallitsevissa olosuhteissa koordinaattori pitää sitä, että menettelyyn voi liittyä sellaista taloudellista toimintaa, jonka viranomaisvalvonta on riittämätöntä, ja toimintaan kytkeytyy maksullista agenttuuri- ja välittäjätoimintaa.

Venla Roth

Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori